

عملیات فتح‌المبین

با پایان یافتن «عملیات طریق‌القدس»، تلاش برای اجرای عملیات بعدی به منظور جلوگیری از قدرت تصمیم‌گیری، تجدیدسازمان و تقویت روحیه دشمن آغاز شد. در این شرایط که نیروهای رزمنده ابتکار عمل در جنگ و پشت جبهه را در دست داشتند...

با پایان یافتن «عملیات طریق‌القدس»، تلاش برای اجرای عملیات بعدی به منظور جلوگیری از قدرت تصمیم‌گیری، تجدیدسازمان و تقویت روحیه دشمن آغاز شد. در این شرایط که نیروهای رزمنده ابتکار عمل در جنگ و پشت جبهه را در دست داشتند، دو منطقه «غرب دزفول» و «منطقه عمومی خرمشهر» (غرب کارون) نظر فرماندهان نظامی را به خود جلب کرده بود که الزاماً می‌بایست یکی از آن‌ها جهت اجرای عملیات انتخاب می‌شد.

پس از مدت‌ها بحث و بررسی، فرماندهان نیروی زمینی ارتش، منطقه خرمشهر و فرماندهان سپاه پاسداران منطقه غرب دزفول را برای انجام عملیات بزرگ آینده پیشنهاد کردند که سرانجام منطقه پیشنهادی سپاه به دلایلی همچون تناسب یگان‌های خودی با وسعت این منطقه، تناسب شرایط طبیعی این منطقه با رزم قوای پیاده و ... جهت انجام عملیات فتح‌المبین برگزیده شد. به گزارش سرویس فرهنگ حماسه خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، طرح‌ریزی عملیات افتخارآفرین فتح‌المبین از اواسط آبان ۱۳۶۰ آغاز شد و پس از تلاش‌های مستمر و خستگی‌ناپذیر و انجام مشورت‌ها و هماهنگی‌های گسترده میان فرماندهان نظامی، سرانجام «طرح عملیاتی شماره ۱ فتح‌المبین» در اواخر دی‌ماه همان سال آماده شد. روز ۱۳ بهمن ۱۳۶۰ در پی یک نشست مشترک بین فرماندهان عمده سپاه و ارتش، طرح یادشده به یگان‌های عمده اجرایی ابلاغ و متعاقب دریافت اطلاعات جدید در روز ۳۰ بهمن همان سال طرح اولیه بازنگری شده و طرح «شماره ۲» در روز ۱۳ اسفند انتشار یافت. این عملیات با مراجعه به قرآن کریم، فتح نامگذاری شد و سرانجام در ساعت 30 دقیقه بامداد روز دوشنبه دوم فروردین‌ماه فرمان آغاز حمله بزرگ و سرنوشت‌ساز فتح‌المبین به شرح زیر صادر شد:

«بسم‌الله الرحمن الرحیم، بسم‌الله القاصم الجبارین و یا زهرا».

رزمندگان اسلام با دریافت پیام، عملیات حماسی و تاریخی فتح‌المبین را در شمال خوزستان آغاز کردند و از جنوب و شمال غربی شوش و غرب دزفول در چند محور با ارتش عراق درگیر شدند.

اهداف عملیات

- آزادسازی بخش وسیعی از مناطق اشغال شده، همچون سایت‌های ۴ و ۵ رادار و ده‌ها روستای منطقه.

- انهدام دو لشکر عراق (۱۰ زرهی و ۱ مکانیزه).

- دستیابی به خطوط پدافندی مناسب و استفاده از حداقل نیروهای خودی در آن خطوط

- خارج کردن شهرهای شوش، اندیمشک و دزفول از تیررس آتش توپخانه دشمن.

- دور کردن آتش مؤثر دشمن از جاده اهواز اندیمشک.

منطقه عملیات

منطقه عمومی فتح‌المبین در غرب رودخانه کرخه واقع شده است و از شمال به ارتفاعات صعب‌العبور «تی‌شکن، دالپری، چاه نفت و تپه سپتون»، از جنوب به ارتفاعات «میشداغ، تپه‌های رملی و چزابه (شیب)» و از شرق به مرز بین‌المللی (در شمال و جنوب فکه) منتهی می‌شود.

منطقه مزبور ۲۵۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد و از لحاظ جغرافیایی ناهموار است و علاوه بر ارتفاعات یادشده، دارای تپه‌های ماهور بسیار و بعضاً غیر قابل عبور است. این بلندی‌ها به دلیل پستی زمین در شرق کرخه، روی شهرهای شوش، هفت تپه و جاده اهواز اندیمشک کاملاً مشرف هستند.

«ارتفاعات ابوصلیبی خات» با ۲۰۲ و ۱۸۹ متر، کوه‌های «برغازه، رقابیه تی‌شکن، کمر سرخ، تنگه ابوغریب و رقابیه، مراکز رادار، سایت‌های ۴ و ۵، یادگان عین خوش» و نقاط حساسی همچون «دوسلک و سه راهی قهوه‌خانه» از عوارض مهم منطقه عملیاتی فتح‌المبین بودند.

جاده‌های آسفالت‌ده دزفول به دهلران، عین خوش به چم سری، جاده تنگه ابوغریب، جاده امامزاده عباس به چاه نفت و پل‌های ساخته شده روی رودخانه‌های «چیخواب» و «دویرج» نیز از مهمترین راه‌های مواصلاتی منطقه محسوب می‌شدند. استعداد دشمن

مسئولیت پدافند از منطقه غرب دزفول به عهده دو «لشکر ۱۰ زرهی» و «لشکر ۱ مکانیزه» ارتش عراق بود و به تناسب میزان هوشیاری دشمن و آگاهی از عملیات نیروهای ایران، بر استعداد آن‌ها افزوده می‌شد. در مجموع، تمامی یگان‌هایی که قبل از شروع عملیات، در منطقه مستقر بودند و نیز تمام یگان‌هایی که حین عملیات وارد منطقه شدند، عبارت بودند از:

- لشکر ۱۰ زرهی شامل: تیپ‌های ۱۷، ۴۲، ۵۱ و ۶۰ زرهی، تیپ ۲۴ مکانیزه، تیپ‌های ۵۵، ۹۹، ۴۲۳ و ۵۰۵ پیاده.

- لشکر ۱ مکانیزه؛ شامل تیپ‌های ۳۴ و ۵۱ زرهی، تیپ‌های ۱ و ۲۷ مکانیزه، تیپ‌های ۹۳، ۹۶، ۱۰۹ و ۴۲۶ پیاده.

- لشکر ۳ زرهی شامل تیپ‌های ۶ و ۱۲ زرهی، تیپ ۸ مکانیزه.

- لشکر ۶ زرهی شامل: تیپ ۲۵ مکانیزه.

- لشکر ۹ زرهی شامل: تیپ ۱۴ مکانیزه و تیپ‌های ۳۵ و ۴۳ زرهی.

- لشکر ۷ پیاده شامل: تیپ‌های ۱۹ و ۳۸ پیاده.

- یگان‌هایی با ماموریت‌های ویژه تیپ‌های ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۹، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵.

- تیپ‌های مستقل: تیپ مکانیزه گارد ریاست جمهوری، تیپ ۱۰ زرهی، تیپ‌های ۹۱ و ۹۲ پیاده و تیپ ۵ گارد مرزی. کماندو: ۹ گروهان.

- توپخانه: چهار گردان از لشکر ۱۰، چهار گردان از لشکر ۱، سه گردان از لشکر ۳ و گردان ۲۱۷. قوای خودی

قرارگاه مرکزی کربلا با فرماندهی مشترک نیروی زمینی ارتش و سپاه پاسداران، هدایت کلی عملیات را بر عهده داشت که چهار قرارگاه فرعی زیر تحت امر آن بود:

الف قرارگاه قدس هدایت نیروهای زیر را به عهده داشت:

ارتش: تیپ ۸۴ پیاده خرم‌آباد با سه گردان، تیپ ۲ زرهی لشکر ۹۲ زرهی اهواز با سه گردان.

سپاه: تیپ ۴۱ ثارالله (ع) با شش گردان، تیپ ۱۴ امام حسین (ع) با ۹ گردان و عناصری از سپاه ایلام.

ب قرارگاه نصر هدایت نیروهای زیر را به عهده داشت:

ارتش: تیپ‌های ۱، ۲ و ۳ از لشکر ۲۱ پیاده حمزه با ۱۰ گردان، تیپ ۵۸ ذوالفقار با چهار گردان.

سپاه: تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) با ۹ گردان، تیپ ۷ ولیعصر (عج) با ۹ گردان.

ج قرارگاه فجر هدایت نیروهای زیر را به عهده داشت:

ارتش: لشکر ۷۷ پیاده خراسان با سه تیپ

سپاه: تیپ ۳۳ المهدی (عج) با شش گردان، تیپ ۴۶ فجر با پنج گردان، تیپ ۱۷ علی‌ابن ابی‌طالب (ع) با شش گردان و تیپ امام سجاد (ع) با ۱۱ گردان.

د قرارگاه فتح هدایت نیروهای زیر را به عهده داشت:

ارتش: «تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی»، تیپ ۵۵ هوابرد، تیپ ۳۷ زرهی شیراز

سپاه: تیپ ۲۵ کربلا، «تیپ ۸ نجف» با هشت گردان

در مجموع حدود ۱۰۰ گردان از سپاه و ۳۵ گردان از ارتش در عملیات شرکت کردند.

همچنین واحدهایی از توپخانه، هوانیروز و نیروی هوایی ارتش، مهندسی جهاد سازندگی و مهندسی سپاه و ارتش، پشتیبانی عملیات را بر عهده داشتند.

طرح مانور

منطقه مورد نظر برای عملیات به چهار محور زیر تقسیم شده که در هر یک از آنها می‌بایست یک قرارگاه عملیاتی وارد عمل شود:

الف «محور تی‌شکن» و «چاه نفت»:

قرارگاه قدس در این محور ماموریت داشت تا از جناح لشکر ۱۰ عراق وارد عمل شده و «ارتفاعات کمرسرخ» و «۲۰۲»، امامزاده عباس، شهر و پادگان و ارتفاعات عین‌خوش و در نهایت منطقه ابوغریب را به تصرف خود درآورد. این قرارگاه در صورت موفقیت می‌توانست عقبه لشکر ۱۰ را ببندد و به همین دلیل نتیجه عملیات آن، بسیار اساسی و سرنوشت‌ساز بود.

ب محور غرب پل نادری:

در این محور قرارگاه نصر مؤظف بود اهدافی همچون شایوه، بلتا، جوفینه، علی‌گره زد، تپه چشمه، شهدا و کوت کاپون را تصرف و تامین کند که به دلیل نوع درگیری این قرارگاه (تک جبهه‌ای)، پیش‌بینی نتایج عملیات در این محور سخت و دشوار بود.

ج محور غرب شوش

دشمن در منطقه غرب شوش، به دلیل وجود اهداف مهمی همچون «سایت ۴ و ۵ رادار» از مستحکم‌ترین مواضع و خطوط دفاعی برخوردار بود و قرارگاه فجر ماموریت داشت ضمن تصرف اهداف فوق‌الذکر، روی ارتفاعات ابوصلیبی خات مستقر شود.

د محور رقابیه:

تصرف تنگه رقابیه و منطقه دوسلک، وظیفه قرارگاه فتح بود که در نتیجه آن، عقبه «لشکر ۱» عراق بسته می‌شد. در صورت موفقیت نیروهای این قرارگاه و الحاق آنها با نیروهای قرارگاه قدس، خط نهایی عملیات تامین می‌شد.

شرح عملیات

در ساعت ۳۰ دقیقه بامداد دوم فروردین ماه سال ۶۱ عملیات فتح‌المبین با رمز مبارک یازهرا (س) آغاز شد. حوادث و رویدادهای عملیات در محور و مراحل مختلف آن به شرح ذیل است:

مرحله اول عملیات فتح‌المبین (۴/۱/۶۱):

در این مرحله در محور قرارگاه قدس، تیپ ۱۴ امام حسین (ع) در جناح راست موفق شد با حرکت احاطه‌ای از شمال غربی و غرب رودخانه چیخواب ضمن تصرف منطقه عین‌خوش، عقبه دشمن در این محور را مسدود کند. تیپ ۴۱ ثارالله و تیپ ۸۴ خرم‌آباد نیز در جناح چپ این قرارگاه از شمال دشت عباس، طرف امامزاده عباس و تپه ۲۰۲ پیشروی کرده و مواضع دشمن را به تصرف خود درآورد، لیکن این مواضع در جریان پاتک‌های شدید دشمن مجدداً به اشغال نیروهای عراقی درآمد.

در محور قرارگاه نصر، یگان‌های عمل‌کننده در ساعت ۱:۳۰ بامداد با دشمن درگیر شدند. در حالی که واحدهای ارتش عراق در این محور به شدت مقاومت می‌کردند، یک گردان از تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) که ماموریت تصرف «علی‌گره زد» و

خاموش کردن آتش توپخانه مستقر در آن را بر عهده داشت، تا اعماق خطوط دشمن نفوذ کرده و قرارگاه توپخانه دشمن را به تصرف درآورد. در نتیجه، یگان‌های دیگر این قرارگاه موفق شدند مواضع اصلی پدافندی دشمن در شمال محور پل نادری، سرخه فلیه، سرخه صالح و تپه چشمه، کوت کاپون، سه راهی قهوه خانه و تپه شاوریه را به تصرف در آورند.

در محور قرارگاه فجر، به دلیل مستحکم بودن خطوط پدافندی، حجم انبوه آتش و هوشیاری دشمن نسبت به جهت تک و نیز انسداد بیشتر راهکارهای پیش‌بینی شده خودی، نیروهای این قرارگاه با روشن شدن هوا به موقعیت اولیه خود بازگشتند. در محور قرارگاه فتح، مأموریت این قرارگاه در آغاز عملیات، تنها اعزام گروه‌های «آرپی جی زن» برای شکار این تانک‌ها محدود شد. بر همین اساس گروه‌های مورد نظر اعزام شدند، لیکن تنها موفق شدند حدود ۲۰ دستگاه تانک و نفربر دشمن را منهدم کنند. مرحله دوم عملیات فتح المبین (4/1/61)

ساعت یک بامداد چهارشنبه چهارم فروردین، مرحله دوم عملیات فتح با کلمه رمز یازهرا(س) آغاز شد و نیروهای ایران اسلامی در اولین ساعات شروع عملیات، تلفات سنگینی بر دشمن وارد آوردند و به مواضع آن در جبهه‌های غرب شوش و دزفول دست یافتند. در این مرحله از عملیات تنگه رقابیه و ارتفاعات میشداغ پاکسازی شد.

در این مرحله، مأموریت اصلی به عهده قرارگاه فتح بود تا با تصرف تنگه رقابیه و ضمن تهدید عقبه نیروهای عراقی، در منطقه قرارگاه فجر، موجب کاهش فشار دشمن به قرارگاه قدس شود. قرارگاه‌های نصر و قدس نیز در این مرحله مأموریت داشتند تا با ترسیم خطوط پدافندی خود، در مقابل پاتک‌های دشمن مقاومت کنند.

همچنین، قرارگاه فجر همچون مرحله اول مأموریت داشت تا به منظور جلب توجه دشمن به انجام عملیات ایذایی بپردازد و ذهن فرماندهان عراقی را از محور اصلی عملیات منحرف کند.

قرارگاه فتح از دو محور عملیات خود را آغاز کرد. یک تیپ پیاده به همراه یک گردان زرهی با هدف تصرف ارتفاعات رقابیه، از حاشیه تنگه رقابیه و آبگرفتگی وارد عمل شدند و دو تیپ نیز محور اصلی حرکت خود را تنگه دلیجان به منظور دور زدن دشمن قرار دادند و در نتیجه موفق شدند تنگه رقابیه، ارتفاعات رقابیه و میشداغ به همراه تعداد زیادی تجهیزات سنگین دشمن را به تصرف درآورند. به دنبال آن، نیروهای عراقی از فشار خود در محور عین خوش کاسته و پاتک‌های سنگین را متوجه منطقه رقابیه کردند و به رغم این که خطوط پدافندی نیروهای خودی در داخل تنگه تا آستانه سقوط پیش رفت، لیکن مقاومت نیروهای خودی به حفظ و تامین اهداف این مرحله منجر شد.

مرحله سوم عملیات فتح المبین (7/1/61)

در سومین مرحله عملیات، مهمترین مواضع حیاتی دشمن در غرب شوش و دزفول فتح شد. این مرحله از عملیات مقارن ساعت 22:30 دقیقه شب شنبه هفتم فروردین با نام فتح المبین و با کلمه رمز «یازهرا (س)» در شمال غربی شوش آغاز شد.

فرماندهان سپاه و ارتش پس از کسب نتایج موفقیت‌آمیز در مرحله دوم عملیات، به این نتیجه رسیدند که نیروهای دشمن به دلیل از هم پاشیدگی سازمان و گسستگی در سیستم فرماندهی خود، احتمالاً از منطقه عملیاتی فرار خواهند کرد لذا تصمیم گرفته شد هر چه سریعتر با انجام عملیات دیگری، قوای دشمن منهدم و خطوط پدافندی قوای خودی تصحیح و تقویت شود. بر همین اساس، پس از طراحی مانور این مرحله از عملیات، نیروهای خودی در بامداد روز هفتم حمله خود را آغاز کردند و همانگونه که پیش‌بینی می‌شد، دشمن برای مصون ماندن از انهدام و اسارت نیروهایش، بسیاری از مواضع خود را به ناچار ترک کرده و به منتهی‌الیه خطوط پدافندی خود در منطقه، (چنانچه، دوسلک و غرب ارتفاعات تینه) عقب‌نشینی کرد.

مرحله چهارم عملیات فتح المبین (8/1/61)

در چهارمین مرحله عملیات که سحرگاه روز یکشنبه هشتم فروردین با نام فتح و کلمه رمز یازهرا (س) آغاز شد. قرارگاه نصر به پاکسازی منطقه متصرفه در شرق ارتفاعات «تینه» پرداخت و پس از آن به کمک قرارگاه قدس شتافت. قرارگاه قدس که در روز گذشته ارتفاعات ۲۰۲ تنگه ابوغریب را به تصرف درآورده بود، می‌کوشید از فرار نیروهای در حال عقب‌نشینی عراق جلوگیری کند. قرارگاه فجر نیز مسئولیت پاکسازی منطقه متصرفه خود را بر عهده داشت.

هم چنین نیروهای قرارگاه فتح ضمن عبور از تنگه دلیجان به سمت برغازه و دوسلک موفق شدند این دو منطقه را به تصرف درآورده و با نیروهای قرارگاه نصر الحاق کنند و سپس به سمت مرزهای بین‌المللی پیشروی کنند.

در مجموعه، طی این مرحله از عملیات، ارتفاعات تینه، دوسلک و برغازه به تصرف کامل درآمدند و دشمن به غرب رودخانه دویرج و تپه ۱۸۲ عقب رانده شد.

لازم به ذکر است که نیروهای خودی در تلاش اصلی خود در این مرحله که دستیابی به عقبه‌های دشمن و ممانعت از فرار نیروهای آنان بود موفق نبودند و دشمن توانست بسیاری از نیروها و تجهیزات خود را از منطقه عملیات خارج کند.

نتایج

- آزادسازی ۲۵۰۰ کیلومتر مربع از خاک جمهوری اسلامی؛ شامل ده‌ها بخش و روستا، سایت‌های ۴ و ۵ رادار، جاده مهم دزفول دهلران و ...

- نزدیک شدن نیروهای خودی به مرز در منطقه غرب شوش و دزفول.

- خارج شدن شهرهای دزفول، اندیمشک و شوش و مراکز مهمی همچون پایگاه هوایی دزفول از تیررس توپخانه دشمن و دستیابی به چاه‌های نفت ابوغریب در ارتفاعات تینه.

- انهدام بیش از چهار لشکر، ۳۶۱ دستگاه تانک و نفربر، ۱۸ فروند هواپیما، ۳۰۰ دستگاه خودرو، ۵۰ عراده توپ و ۳۰ دستگاه مهندسی ارتش عراق.

- به غنیمت گرفته شدن ۳۲۰ دستگاه تانک و نفربر، ۵۰۰ دستگاه خودرو، ۱۶۵ عراده توپ، ۵۰ دستگاه مهندسی و مقادیر زیادی سلاح و تجهیزات انفرادی.
- به اسارت درآمدن بیش از ۱۵ هزار تن از نیروهای دشمن.
- کشته و مجروح شدن حدود ۲۵ هزار تن از نیروهای دشمن.